

Prirodoslovni muzej – evropski muzejski unikum

Klic v sili Nekaj misli o potrebi po relokaciji in reorganizaciji Prirodoslovnega muzeja Slovenije

Že desetletja obstajajo načrti za gradnjo stavbe Prirodoslovnega muzeja Slovenije v Biološkem središču, blizu Živalskega vrta ob Večni poti, ki pa ostajajo na papirju, njihovi realizaciji se doslej nismo približali niti za korak.

AKADEMIK PROF. DR. BOŠTJAN KIAUTA

Deželni muzej za Kranjsko, ki je vseboval tudi prve zametke današnjega Prirodoslovnega muzeja Slovenije, je bil ustanovljen 8. junija 1826. V raznih obdobjih je gostoval na različnih lokacijah v Ljubljani, v današnjo monumentalno palačo na Muzejski ulici 1 se je preselil iz licejske zgradbe in tu so ga odprli 2. decembra 1888. Po prvi svetovni vojni se je muzej preimenoval v Narodni muzej, leta 1944 pa je takratna oblast prirodoslovni oddelek administrativno odcepila in s tem ustanovila današnji Prirodoslovni muzej kot samostojen zavod, ki pa je še vedno v skupni zgradbi z Narodnim muzejem. Lokacija v malo prometnem in lahko dostopnem mestnem središču je sicer vsestransko ugodna, toda oba muzeja se že desetletja spoprijemata s kroničnim pomanjkanjem prostorov in osebja, kar jima otežuje, Prirodoslovnemu muzeju Slovenije pa dejansko onemogoča normalno izvajanje zakonsko določenih nalog tovrstne vseslovenske državne ustanove. Leta 1950 je imel Prirodoslovni muzej 14 zaposlenih, danes, 65 let kasneje, jih ima komaj tretjino več. Od takrat so se njegove naloge in zbirke podeseterile, zaradi takih razmer pa sta mu normalen razvoj in rast onemogočena.

Onemogočeno delovanje in razvoj

Slovenija je tako edina evropska država, kjer nacionalni naravoslovni muzej nima lastne zgradbe in je njegovo delovanje prostorsko in finančno okrnjeno, razvoj v smislu modernih svetovnih standardov in nacionalnih potreb, predvsem

V zgradbi ob Prešernovi cesti v Ljubljani se stiskata dva državna muzeja: prirodoslovni in narodni. Na desni je načrtovana stavba Prirodoslovnega muzeja Slovenije ob Večni poti.

na izredno aktualnem in tudi gospodarsko ne nezanemarljivem področju raziskovanja in registracije biodiverzitete Slovenije, pa onemogočen.

Te razmere ne ostanejo neopažene pri številnih tujih raziskovalcih, ki prihajajo v muzej na delovne obiske – in so vsakokrat zaprepadeni ob ugotovitvi, da so študijske zbirke (in del knjižnice) uskladiščene na mestnem obrobju, v prostorih nekdanjih Javnih skladišč na Šmartinski cesti, ker v matični zgradbi zanje ni prostora. Taka situacija vsekakor ne more prispevati k ugledu Slovenije.

Pri razmišljanju o lokaciji nove stavbe je treba poudariti, da je lokacija v Biološkem središču znanstveno ugodna, saj bo šlo za sinergijo institucij, ki so tam že locirane (Oddelek za biologijo Univerze v Ljubljani, Nacionalni inštitut za biologijo in Živalski vrt). Tudi dostopnost na mestnem obrobju ne bo kritična, saj je med muzejskimi obiskovalci največ šolske mladine, ki se pripelje z avtobusom in v centru Ljubljane skoraj nima primerne mesta za izstop. Po drugi strani pa se bo, kljub urejenemu mestnemu avtobusnemu prometu (proga 18), dostopnost muzeja poslabšala za Ljubljančane in turistične obiskovalce mesta. Naj še ome-

nim, da ima Prirodoslovni muzej Slovenije trenutno okrog 30.000 obiskovalcev na leto, Živalski vrt pa 250.000. S sinergijo obeh institucij (skupna vstopnica in nekateri programi) se bo muzejski obisk na predvideni lokaciji nedvomno bistveno povečal.

Sam zahajam v Prirodoslovni muzej že od otroštva, domala 70 let. Marsikatero svojega dela ne bi mogel dokončati brez opiranja na muzejske študijske zbirke in brez vsakovrstne pomoči muzejskega osebja.

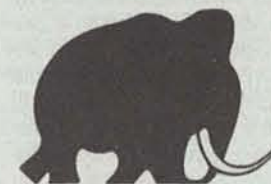
Dve temeljni nalogi

Prirodoslovni muzej ima dve temeljni nalogi: prvič, zbiranje, raziskovanje in upravljanje vsega gradiva, to je prirodnin in slovstva o favni, flori in geji slovenskega narodnega ozemlja, ki naj vodi tudi k urejanju osrednje baze podatkov o biodiverziteti Slovenije, in drugič, javnosti predstaviti sistematičen pregled prirodnin in bogastva vrst ter izbor značilnih slovenskih biotopov in njihovih prebivalcev.

Prva naloga je znanstvena in predstavlja nujno dokumentacijo

za raziskovalna dela na slovenski favni, flori in geji – danes in jutri. Druga naloga pa je didaktično-pedagoške vsebine. Obiskovalec muzeja naj spozna, da nimamo le ene ali nekaj vrst polžev, hroščev, metuljev, žab itd., temveč da je naša favna v tem pogledu izredno raznolika in bogata z vrstami, naša dežela pa se ponaša z nešteti tipi biotopov in habitatov, marsikateri od teh so domala edinstveni in so dom prav posebnega živalskega in rastlinskega sveta.

Muzejski znanstveni sodelavci nosijo naziv kustos (iz latinščine – varuh), kustodiat pa je temeljno ogrodje muzeja, na katerem temelji vse znanstveno delo ustanove. Če govorimo le o živalih: kustos je strokovnjak in aktiven raziskovalec neke živalske skupine, skrbi za zbirko in slovstvo o svoji skupini in pomaga domačim in tujim raziskovalcem, ki se ukvarjajo z njo. Razu-

PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE

mljivo, da neki muzej ne more razpolagati s strokovnjaki za celotno živalstvo, zato si muzeji po svetu pomagajo tako, da postavljajo strokovnjake, ki so jim na voljo, za nedoločen čas, v katerem ti zgradijo zbirko in pripadajočo knjižnico za svojo skupino, po upokojitvi pa jih nasledijo strokovnjaki za kako drugo skupino živali. V nekaj generacijah si tako muzej ustvari ustrezno gradivo za celoten živalski sistem.

Kontraproduktivno omejevanje

Finančno omejevanje sistemiziranih mest kustosov je vsekakor za muzej, za znanost in za državo kontraproduktivno. Pedagoški sodelavci so strokovnjaki s področja muzejske pedagogike in didaktike in so s kustosi nezamenljivi. Vse to osebje pa nujno potrebuje podporo tehničnih sodelavcev, preparatorjev, laboratorija, specialne znanstvene knjižnice in tudi muzejske administracije. Prav tako bi bilo treba razmisliti, da bi se dodal ravnatelju v pomoč še upravnik, ki bi vodil rutinsko organizacijo in administracijo in tako omogočil ravnatelju, da se posveča predvsem znanstvenemu vodstvu ustanove. Morebitna ustanovitev (brezplačnega) sveta Prirodoslovnega muzeja Slovenije, ki bi ga sestavljali ravnatelj muze-

ja, nekaj strokovnjakov univerze, SAZU in sorodnih državnih institucij (biologija, geologija) ter nekaj vrhunskih (morda že upokojenih) slovenskih biologov sistematikov, bi močno olajšala programsko delo muzeja in okrepila njegov nacionalni ugled. Podobno telo je imel že Deželni muzej za Kranjsko (od leta 1839) in ga imajo številni prirodoslovni muzeji po svetu.

Razmišljanje o konkretnem številu osebja, ki bi ga v idealnih okoliščinah potreboval nacionalni naravoslovni muzej, bi bilo v tem trenutku utopično. Toliko bolj, ker se je ta vidik sistematično zanemarjal vsa desetletja po drugi svetovni vojni, do danes. Ker pa bi bila vsaj približna usmeritev v tej smeri potrebna tudi pri načrtovanju delovnih površin in prostorov načrtovane nove zgradbe, naj vsaj omenim optimalne številke glede kustodiatov in nekaterih specializiranih služb: nevretenčarji (brez mehkužcev in členonožcev) in morski organizmi (brez mehkužcev in vretenčarjev) – 2 sodelavca; mehkužci – 1; členonožci (brez žuželk) – 2; žuželke – 6; ribe – 1; dvoživke in plazilci – 1; ptice – 1; sesalci – 1; geologija in paleontologija – 1; mineralogija – 1; botanika (vštevši Alpinetum Julijana) – 2. Poleg tega so potrebni še: prepara-

torji – 2; laboratorij (vštevši analize DNK) – 2; centralna knjižnica – 2 in osrednja baza podatkov – 2; skupaj torej 27 sodelavcev.

Na sramotnem repu

Poleg dela na svojih raziskovalnih področjih se nekateri kustosi ukvarjajo še z uredniškim delom in delujejo kot mentorji pri diplomskih, magistrskih in doktorskih nalogah.

Pri načrtovanju nove stavbe ne smemo pozabiti tudi na predavalnico in prostore za gostujoče (domače in tuje) raziskovalce in študente, prav tako seveda ne smejo manjkati skladišča za opremo in druge materiale. Prostori za zbirke in knjižnico naj bi zagotavljali predvideno rast vsaj za nekaj desetletij.

Tako strukturiran Prirodoslovni muzej, ki naj bi bil tudi središče za proučevanje in registracijo biodiverzitete, bi v vsakem pogledu ustrezal svojemu namenu in bi se ugledno uvrščal ob univerzo, SAZU in druge samostojne (državne) prirodoslovne institucije. Časa za odlašanje ni več, da Slovenija s stališča prirodoslovne muzeologije in kljub svoji biogeografsko skrajno ugodni legi in stoletja trajajoči raziskovalni tradiciji ne bo ostala na neuglednem, če že ne prav sramotnem repu Evrope.